

Plautus

LITTERIS ET ARTIBUS – Ribe Katedralskole Publications 2013

Tekst,
indledning
og gloseliste af
Simon Laursen

Aulularia

Indledning

Omkring år 200 fvt. var Rom netop kommet sejrrig ud af en konflikt, der kunne have kostet byen dens eksistens – den store krig med Karthago, der kendes som den 2. *puniske krig* (218 – 203 fvt.); det havde været en lang og forfærdelig krig, og Karthagos general, *Hannibal*, havde flere gange været ganske tæt på vinde. Men nu stod Rom med den ubestridte kontrol over det vestlige Middelhav. Man skulle tro, romerne havde fået nok for et stykke tid, men faktisk fortsatte de med at føre krig, nu i Grækenland, hvor kong *Filip V* af Makedonien under den puniske krig havde givet støtte til Hannibal og fortsatte med at være en trussel mod Roms interesser. Romerne kom ud i verden på disse felttog og mødte nye og fremmede måder at leve på. Ikke mindst de højerestående officerer må have udviklet et vældigt netværk – og det var netop også de samme personer, der hjemme i Rom havde centrale politiske positioner.

Alt dette gav Rom en central placering i hele Middelhavets storpolitik. Byen var ikke længere bare centrum for en alliance af folkeslag i Italien, som den havde været, før den puniske krig brød ud. Den var blevet mødepunkt for *policy-makers* fra alle verdens lande, lidt som i vore dage Washington er det. Byen voksede, både i betydning, i størrelse og sidst men ikke mindst i rigdom – i krigens første år havde en lov (*lex Oppia*, 215 fvt.) sat begrænsninger i forbruget, men efter krigen steg efterspørgslen efter luksus voldsomt, og loven blev ophævet uder megen polemik i 195 fvt.¹

Det betød, at befolkningen i byen blev (endnu) mere forskelligartet; håndværkere med alverdens specialer strømmede til byen. I Italien talte man mindst fire forskellige sprog – etruskisk mod nord, latin omkring Rom, oskisk og umbrisk i bjergene og på sletten i Campanien og endelig græsk i syd; alle disse sprog må være blevet talt og forstået på kryds og tværs i den nye storby, og sikkert flere til. Hvis der før krigen endnu havde været spor af en 'normal' by i Rom – altså en by, hvor indbyggerne grundlæggende var landbrugere – må det være forsvundet efter den.

Indbyggerne har i vid udstrækning ikke været borgere i Rom, men fremmede, folk uden ret til at deltage i den politiske proces. Men Rom var en slags demokrati; man valgte sine ledere og stemte om sine love; og den nye rigdom har ikke gjort det mindre attraktivt at bestemme, hvad der skulle ske – og gjort det langt sværere at komme på tale som leder i Rom. Lederne i Rom havde alle dage været *klan-høvdingene*, overhovederne for de ofte ældgamle familier i *nobiliteten* – 'adelen', som vi gerne oversætter ordet². Antallet af

¹ Den romerske historiker *Livius* fortæller om ophævelsesprocessen i 34,1-8. Den berømte *Cato* var en af fortalere for at bevare den.

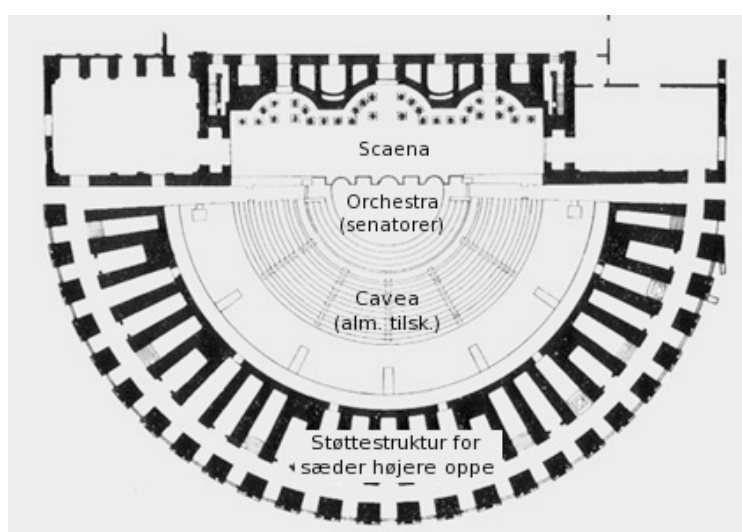
² Det er vigtigt at forstå, at der stort set ikke længere var en strid mellem *plebejere* og *patriciere* på dette tidspunkt. Den konflikt sluttede mere end hundrede år før. Fornemme medlemmer af begge disse grupperinger udgjorde nu en *ny* adel, som netop kaldes nobiliteten.

ledende poster blev dog ikke flere, og konkurrencen om at blive valgt til det højeste af disse embeder, *konsulatet*, kunne være benhård – og den begyndte mange, mange år, før man faktisk stillede op til dette valg. Man skulle være kendt, der skulle lægges mærke til en.

Kultur og politik

En af de måder, man kunne blive kendt på, var at afholde offentlige festspil. Begravelser i de store adelige slægter var offentlige begivenheder; processioner i gaderne, offentlig bespisning og forestillinger med både gladiatorer og skuespillere var helt normale – og bidrog til at sikre den dødes efterkommere et godt omdømme. Nok så væsentligt var mange offentlige festspil statslige, selvom det meste af finansieringen hvilede på de embedsmænd, der skulle arrangere dem. Man kunne hente mange politiske point hjem på at arrangere flotte festspil – og dermed forbedre sine chancer for valg til finere embeder. Teaterforestillinger ved disse lejligheder begyndte i Rom allerede i 240 fvt., ved de såkaldte *Ludi Romani*, og bredte sig hurtigt til flere af de andre festspil, *Ludi plebeii*, *Ludi Megalenses* og *Ludi Apollinares*.

Embedsmændene, der arrangerede disse events, var naturligvis medlemmer af *senatet*, Roms rådsforsamling, hvor alle tidligere og nuværende embedsmænd havde sæde. Når man hører, hvor uroligt publikum kunne være, kan det ikke undre, at senatorerne allerede i 194 fvt. fik vedtaget en bestemmelse om, at de skulle have de bedste pladser i teateret – dem helt foran. Senere fik også den næstfineste socialklasse, *ridderne* (*equites*), særskilte pladser. Der var ikke permanente teatre i Rom før i 50'erne fvt.; man byggede teaterbygninger op i træ ved hver forestilling. Hvor mange der kunne sidde i sådan et teater, er uvist, men publikum kunne komme og gå for sent og for tidligt, snakke og

Grundplan af teateret i Orange i Provence. Det er bygget langt senere, men giver alligevel nok en fornemmelse af, hvordan teatrene af træ har set ud i Rom. Der er ingen præcise kilder til, hvordan de så ud, men de har nok ikke haft så megen udsmykning som dette.

sove, grine uhæmmet og meget andet – selv ammer tager deres fosterbørn med i teateret, hvad der irriterer skuespillerne ³. Som udgangspunkt var det gratis at komme i teateret – det har ikke dæmpet uroen.

Teaterets form var nærmest som det græske teaters – en halvcirkel med tilskuerpladser bygget op i trappeagtig form foran en lige væg med tre åbninger, der hver repræsenterede en dør, nederst i halvcirklen et fladt område, der kunne bruges til enten siddepladser eller musikere.

Den 'nye' komedie

Teater er jo en fornøjelse, og både grækere, etruskere, oskere og umbrere havde deres egne former for teater at nyde. Romerne havde ikke, men de tillod med glæde de forskellige teaterformer plads i deres by. Især de græske former, tragedie og komedie, kom til at sætte præg på romernes kulturelle liv. Tragedierne, der blev forfattet i denne tidlige tid af Roms litteraturhistorie, er så godt som gået helt tabt; men der er i alt næsten 26 komedier bevaret – de fleste af *Plautus*, der arbejdede som forfatter i Rom i hvert fald i tyve år, fra 205 – 184 fvt., resten (6 stykker) af *Terents*, alle skrevet i 160'erne fvt. ⁴ Ingen af de to var indfødte romere, og de har næppe haft latin som modersmål. Plautus kom fra Norditalien – og så ved vi faktisk ikke mere om ham; Terents kom måske fra Karthago – men heller ikke dét er sikkert. Sikkert er det derimod, at de valgte at arbejde med *komedier*, som genren var blevet skabt og videreudviklet af grækerne.

Den form for komedie, Plautus arbejder ud fra, var blevet til i Athen i årene omkring år 300 fvt. Den kaldes den *nye* komedie, fordi den adskiller sig temmelig meget fra den form, komedien havde til at begynde med, i 400-tallet fvt., hvor den store forfatter af komedier hed *Aristofanes*. De komedier havde været en integreret del af borgersamfundets politiske liv; dagsaktuelle emner og problemer havde været en del af genrens livsnerve, og komedierne var fulde af kritik af levende personer. Allerede da Aristofanes skrev sine sidste komedier omkring år 390 fvt., var man ved at forlade denne såkaldte *gamle* komedie; men inden man når til den færdige form for den nye, går der mange år (hvor man så kalder komedien for den *mellemste*). Komedierne forblev del af de drama-konkurrencer, der blev afviklet ved festerne for Dionysos – den del af det politiske ved komedierne blev bevaret, selvom det ser ud til, at forfatterne har skrevet mange flere komedier, end de har kunnet nå at

³ Det er noget, Plautus selv fortæller. I *prologen* til komedien *Poenulus* lader han en skuespiller indskærpe publikum, at de skal være stille – med de eksempler på det modsatte, der står i teksten ovenfor, og andre.

⁴ Hvad Plautus blev kaldt ud over Plautus, er ikke helt sikkert – mange kalder ham *Titus Maccius Plautus*, men det kan godt være forkert. Terents derimod hed helt sikkert *Publius Terentius Afer*. Deres levetid er usikker; Terents døde dog i 159 fvt.

præsentere ved disse konkurrencer. Nogle af dem må være blevet skrevet til brug ved andre lejligheder – komedien frigør sig af sin institutionelle baggrund. Det kan jo kun betyde, at publikum har ønsket flere komedier, end de kunne nå at se ved konkurrencerne – komedien er blevet kultur og ikke kun kult.

Så meget mere mærkeligt er det, at der faktisk ikke var så meget som én af disse nye græske komedier, der klarede sig gennem håndskrifter til den moderne tid. Hvad vi har af tekster af den nye komedie, indskrænker sig til fund af tekster på papyrus, man har gjort i de sidste godt hundrede år i Ægypten, og alle stykkerne (eller stykkerne af stykker), vi har fået igen på den måde, er skrevet af *Menander* (344 - 292 fvt.). Sammen med *Diphilos* (ca. 360 – 300 fvt.) og *Philemon* (ca. 365 – 265 fvt.) var Menander den kendteste – og dygtigste – forfatter af nye komedier, og altså den eneste, vi har noget bevaret af.

Den nye komedie er blottet for præcise referencer til dagsaktuelle spørgsmål; det er en genre, der beskæftiger sig med, hvordan mennesker er i al almindelighed, og hvad der sker for almindelige mennesker. Ofte handler stykket om et ungt elskende par, som ikke kan få hinanden; grunden til, at de ikke kan det, kan være forskellig, men til sidst ender alt alligevel lykkeligt. Ikke sjældent viser det sig, at pigen er af fin familie, men er blevet bortført som lille (en 'genkendelseskomedie'), eller den unge mands far lader sig overbevise af pigens upåklagelige karakter om, at hun alligevel er den rette svigerdatter (hvad der nok ikke er særlig realistisk). Udover denne faderfigur, der ofte er en afgørende forhindring for, at historien kan ende lykkeligt, findes der omkring dette par en række andre, mindre centrale figurer – *soldaten*, der tit gør krav på pigen; en *prostitueret* (der ofte kan være den pige, den unge mand stræber efter), en *kok*, en *parasit* (en person, der nasser på gæstfrihed hos en anden figur i stykket) og endelig *slaver*. Disse typer har bestemte karaktertræk, der går igen i alle stykker, men de kan naturligvis også være individer – bare ikke historiske individer.

I den 'gamle' komedie var *koret* den vigtigste aktør (de fleste af Aristofanes' stykker har navn efter det kor, der optræder i dem); i den nye er det ikke længere så vigtigt, men et kor er der stadig – det danser og synger, hver gang handlingen har brug for en afbrydelse; korsangen har bare ikke direkte noget med handlingen at gøre. Man kan godt kalde de dele af stykkerne, koret skiller fra hinanden, for *akter*. Stykkerne har nemlig, efter alt at dømme, været omhyggeligt komponerede; handlingen har været 'logisk', og man har haft brug for sådan en afbrydelse i tid. Sproget er pænt til det dannede, metrikken (komedierne er altid på vers) fuldendt. Personerne karakteriseres med finfølelse og forståelse, også for de måske grovere personer. Der tages også hånd om sociale problemer med takt; de fornemme fra byen og de almindelige mennesker fra landet håndteres, så uoverensstemmelserne kan medieres –

den fine, unge mand kan sagtens blive gift med den fattige pige.⁵ Men det er netop en form for konsensus-teater – det er ikke meningen, at 'problemer skal sættes under debat' (som det var i den gamle komedie), eller at nogen skal føle sig provokeret på nogen måde. Det er 'pænt', borgerligt teater – og publikum har da sikkert også overvejende været pæne, borgerlige mennesker, der havde gået i skole og kendte til litteratur og filosofi.

Plautus' komedier

Men publikum i Rom var en helt anden ting. De havde en vrimmel af forskellige sociale og kulturelle forudsætninger, og skolegang, litteratur og filosofi har ikke haft en høj frekvens blandt disse forudsætninger. Publikum har været vant til at se de forskellige former for 'lokal' underholdning, der ofte var af ret kontant komisk karakter – falde-på-halen-komedie og andet – og dé skulle jo også underholdes i Plautus' teater – der ikke skulle vinde en teaterkonkurrence ved en fest for Dionysos, men skaffe stemmer til den, der betalte opførelsen.

Publikum var altså ikke som de pæne borgere i Athen, der så stykker, der handlede om dem selv – men ikke desto mindre har Plautus grundlæggende fastholdt det miljø, komedierne foregår i. Det virker i Plautus' komedier, som om den by, de foregår i, er ret lille, og landbrug er det dominerende erhverv – hvis folks erhverv overhovedet omtales; men selvom stederne godt kan hedde f. eks. 'Athen', er det ikke Athen, men en uspecificeret, generel by med et landbrugsopland og en havn, komedierne foregår i. Det er i den forbindelse ikke vigtigt, om det romerske publikum kendte ret meget til det liv, komediens figurer lever.

Hvor meget Plautus har ændret ved de græske forlæg for at få det hele til at være forståeligt i Rom, er der, trods omfattende forskning i emnet, ikke kommet noget klart svar på, og det varierer vel også fra stykke til stykke. For tiden mener man nok, at ændringerne er flere og mere omfattende, end man mente for nogle årtier siden. Faktisk ville man i vore dage nok sige, at Plautus ikke så meget har *oversat* de græske komedier, som han har udviklet videre ud fra en ramme givet af en eller anden græsk komedie. Plautus' komedieform er temmelig anderledes end Menanders, som vi jo nu kan læse nogle stykker af, og den har også været forskellig fra Diphilos' og Philemons. Det er helt sikkert, at Plautus har arbejdet ud fra komedier af dem alle tre.

Først og fremmest gør Plautus ikke så meget ud af en sammenhængende, sandsynlig handling. Der er ikke sjældent illusionsbrud, hvor skuespillerne pludselig viser, de er klar over, at der er publikum på, og Plautus kan finde på at hente episoder ind, som ganske enkelt ikke rigtig passer i det stykke, han arbejder på, ligesom han kan fjerne store dele af et stykke, fordi han i

⁵ Alt dette er i hvert fald, hvad man kan udlede af de to komedier af Menander, der er bedst bevaret, *Dyskolos* og *Samia*. Begge er oversat til dansk.

virkeligheden fokuserer på nogle konkrete situationer og ikke hele handlingen – man kan gerne kalde det situationskomik, både i handling (slapstick-agtigt) og i ord (f. eks. misforståelser, men også leg med ord). Hans brug af sproget er mere løssluppen, undertiden måske endda vulgær (det er en smagssag). Plautus lægger ofte sangpartier ind i sine komedier – personerne synger i stedet for at tale; det gør de ikke i den nye komedie. Den nye komedie havde jo til gengæld stadig et kor, der optrådte med musikalske indslag i de pauser, stykket lagde op til. I Plautus er der ingen afbrydelser af den art – og han er nødt til at gøre andre ting for at 'lade tiden gå', hvis ikke han bare ignorerer problemet ⁶.

De typer, han betjener sig af, er de samme som i den nye komedie, men de er mindre individuelt karakteriseret, og der er større fokus på, hvordan to personer stikker af mod hinanden i den enkelte scene. Plautus lægger større vægt på typen *slaven*, end den nye komedie havde gjort. Flere af hans stykker har ligefrem navn efter en slave, der er hovedperson i stykket; og det er ofte slavens initiativ og fanden-i-voldsk-hed, der driver handlingen afsted. Sådan er det ikke i den nye komedie, der jo foregik i 'virkeligheden' – her spiller det måske en rolle, at Plautus komedier på en måde foregår i komedie-land og da slet ikke i Rom.

For at samle alle disse detaljer i ét synspunkt, går Plautus' komedier i højere grad end den nye komedie ud på at få folk til at *le*. Den nye komedie synes at have været tilfreds, hvis folk smilede.

Aulularia

Håndskrifterne giver 21 komedier af Plautus, nogle af dem ufuldstændige, fordi nogle sider var faldet ud af det håndskrift, alle de senere håndskrifter stammer ned fra. *Aulularia* mangler også sin slutning. I antikken kendte man mange flere komedier under Plautus' navn, men regnede i hvert fald 21 for ægte – og det må næsten være de 21, vi har nu. *Aulularia* er altså 'ægte' – dvs. skylder Plautus sin eksistens. Desværre er der nogle af de 21 komedier, der tydeligvis er revideret senere med henblik på en ny opførelse – og det er naturligvis ikke til at vide, om det også er sket med *Aulularia*. Vi er næsten nødt til at antage, at teksten er, som Plautus udarbejdede den – vi har ikke noget valg.

Der er heller ikke sikre kilder til, hvilken græsk komedie Plautus arbejder ud fra her, eller hvem der havde skrevet den. Komedien minder ganske meget om værker af Menander (f. eks. komedien 'Dyskolos'), så måske var han forfatter til 'originalen'. Forskerne diskuterer flittigt, hvor meget Plautus har ændret. En af de ting, der godt kan være rigtige, er den tanke, at figuren Euclio er blevet fremhævet mere hos Plautus – fordi han er god til at få latter

⁶ En af de berømteste passager, Plautus lægger ind for at få tiden til at gå, er beskrivelsen af Rom i *Curculio* (Snylteren), vers 463 ff. Den har ingen forbindelse til resten af komedien.

frem. Men der er også enighed om, at Plautus har grebet mindre ind i dette stykke, end han har gjort i så mange andre. *Aulularia* giver en rimelig god fornemmelse af, hvordan en ny komedie så ud.

Scenen står i 'Athen' (v. 810), inde i byen. Midtfor er der en helligdom for guden *Fides*, til den ene side bor Euclio, og til den anden side bor Megadorus. Euclio er en fattig bonde, enkemand og far til en datter; Megadorus er en rig, ældre, men ugift mand. Det er disse to personer, der karakteriseres i komedien, og især Euclio. Euclio har et anstrengt forhold til penge; han er for nylig kommet i besiddelse af en skat af guld (i en krukke, *aula*, deraf stykkets navn), og han har meget svært ved at håndtere denne situation (se resuméet af komedien s. 11-12). Megadorus er velstående nok til ikke at bekymre sig om noget som helst, og han vil egentlig helst dø som ungkarl, men hans søster Eunomia (sigende navn: 'God orden') overtaler ham til at gifte sig; han vælger Euclios datter, netop fordi hun er fattig. Megadorus karakteriseres i komedien navnlig ved sine overvejelser om den sociale orden, der ville vinde meget, hvis penge spillede en mindre rolle i den, end de gør. I sidste ende bliver han dog ikke gift med Euclios datter; hun får derimod Eunomias søn, Lyconides, der har gjort pigen gravid og nu vil gøre, hvad han bør – gifte sig med pigen. Lyconides og Eunomia er dog svagt karakteriserede, nærmest papfigurer til at sætte de to hovedfigurer i relief. Det samme kan siges om de to kokke, der optræder i stykket, og den slave af Lyconides, der faktisk får fat i Euclios skat og drømmer om at købe sig selv fri.

Stykkets slutning er som nævnt tabt; men der er ikke tvivl om, hvad der sker: Euclios datter bliver gift med Lyconides, og hvis parallellen til Menanders *Dyskolos* er rigtig og sætter sig igennem i stykket, kommer Euclio til en bedre forståelse af, hvad penge er til for, og giver skatten til Lyconides og sin datter.

Stykkets tema er altså rigdom og den rette brug af den; og den særlige Plautus-vinkel kan have været en opgradering af Euclio-figuren, der vises i en række groteske situationer – som Plautus godt kan lide dem.

Det er ikke muligt at tidsfastsætte 'originalen', eller rettere forlægget – hvis det er en komedie af Menander, er den skrevet sidst i 300-tallet fvt., men det bliver man jo ikke meget klogere af. Mere interessant er det, hvornår *Aulularia* falder i Plautus' forfatterskab, og her kan man måske komme i nærheden af en løsning. Megadorus gør sig flere gange ⁷ betragtninger over kvinders trang til luksus, og det er blevet opfattet som en tydelig henvisning til afskaffelsen af *lex Oppia* (se ovenfor s. 1). I så fald er stykket udarbejdet engang mellem 195 og 190 fvt., og det er meget muligt, at det er valgt blandt Menanders stykker, fordi det netop kunne vinkles på denne måde – dvs., at

⁷ Vv. 167-9 og især 475 ff. Det sidste afsnit er med i dette hæftes tekstudvalg.

der har været træk af den tankegang, Megadorus gør sig til talsmand for, også i den græske 'original'.

Det meste af det, personerne ellers taler med hinanden om, passer bedst på forholdene i Athen – der er ikke meget, der synes at være romersk. Men der alligevel noget. F. eks. er det Euclios gårds *Lar*, der indleder stykket; Laren er en udpræget romersk gud, en 'nisse'. Hvem der har sagt prologen i forlægget, er der ikke enighed om – måske guden *Fides*, der har tempel mellem de naboer. *Fides* er også en udpræget romersk gud, dog, selvom der godt kan have været et tempel til *Πίστις* i forlægget. Ellers er der måske tale om en ret omfattende bearbejdelse af Megadorus' enetale om luksus i vers 475 ff., og når den hane, Euclio massakrerer i 465 ff., er 'gallisk', kan det skyldes, at Rom netop på den tid lå i krig med forskellige galliske folk (hanen er jo, interessant nok, stadig fransk symbol!)

Et godt eksempel på, hvor vanskeligt det er at få styr på forholdet mellem romersk og græsk, er vers 760. Her siger Euclio, at han øjeblikkeligt vil 'slæbe' Lyconides, som han mistænker for tyveri, 'for prætor' – hvad der har givet umiddelbar mening for det romerske publikum; netop sådan foregår det i Rom. I Athen foregår det kun sådan med forbrydere, man griber på fersk gerning – og så er det jo ikke 'prætor', men en 'arkhont' (eller 'de elleve') man bliver slæbt hen til. Men så fortsætter teksten hos Plautus: 'og jeg vil skrive dig en retssag', hvad der er et udelukkende græsk udtryk (*γράφειν δίκην*), som man endda kan være usikker på, om publikum rigtig har forstået.

Det er naturligvis ikke sådan, at spørgsmålet om forholdet mellem græsk og romersk er uinteressant. Men det må naturligvis heller ikke komme til at skygge over det bestemt ikke mindre interessante spørgsmål om, hvorfor Plautus gør, som han gør. Plautus vil skrive komedier – men hvad betyder det? Er *Aulularia* og hans andre komedier morsomme?

Komedier og det komiske

Latter er en mærkelig menneskelig følelse. For det første er det ikke bare en følelse, men en handling sprunget af en følelse. Den er nært beslægtet med *grin* og *smil*, som også er handlinger. De komedier og lystspil, vi alle sammen har set, kan godt lidt inddeles efter, hvad de skal udløse. Vi griner af prutter, ler af vittigheder og smiler af skæve eksistenser og deres små og store problemer med verden. Alle disse tilstande ligger inden for Plautus' komediers rækkevidde.

Til grinet svarer meget godt situationer, der er komiske – vi griner af folk med rumpen i vejret eller med en lagkage lige i hovedet. Man kalder komedier, der lever af den slags humor, for *situationskomedier* (bare tænk på Chaplin og *slapstick*). Man kan le og smile af, hvordan en person kommer til at afsløre sine

heldige og uheldige egenskaber mod sin vilje – sådanne komedier kaldes *karakterkomedier*. Man kan også le af, at det lykkes at gennemføre en smart og indviklet plan, så de 'onde' bliver udmanøvreret – og den slags komedier kaldes *intrigekomedier*. Normalt er der træk af flere af disse ting i enhver komedie. *Aulularia* er mere end noget andet en karakterkomedie, men han gør også somme tider så mærkelige ting, at det mest er situationskomik, og i løbet af stykket laver en slave en plan, der skal sikre ham hans frihed – et træk af intrigekomedie.

Men alt dette er langt fra udtømmende svar på, hvorfor mennesket gør disse tre ting – griner, ler og smiler – eller sagt på en anden måde, hvorfor mennesket har humor, og hvad det egentlig er for noget.

Komedie handler om ting, der er tæt ved den kropslige eksistens – eller *sex* og *mad*, og der fokuseres på *nydelsen* ved sex og mad. De komiske personer har travlt med at sikre sig en god tilværelse på især dette plan – men de har ikke let ved det; *tilfældet* råder, og den person, der er bedst til at klare sig igennem – eller, om man vil, er bedst til at spille komedie – er den, det går bedst, og som vi holder mest med. Dem, der ikke kan håndtere dette brutale møde med tilfældet, er derimod dem, der genererer de komiske situationer, vi ler af. Det er dem, der ikke har forstået, hvem de selv er, altså de begrænsninger, der er sat af deres eget væsen, og dem, der ikke forstår, hvordan de skal forholde sig til den ydre verdens begrænsninger. Ting af den slags er f. eks. *penge*, eller ens *fysiske* eller *personlige* kompetencer – man kan tro/håbe sig rigere, stærkere eller klogere, end man er, og når man så slår sig på virkeligheden – ler vi.

Beslægtet med den tilpasningsevne, der kendetegner den komiske 'helt', er det faktum, at komedier selv kan være ret *fantastiske* – dvs., ikke bundet af snævre krav om realisme. Det gælder måske mere Aristofanes' utopiske teaterstykker, men er alligevel et træk ved selv de mest borgerlige 'nye' komedier. En figur, der i dén grad er sådan, er *Pseudolus* i Plautus' komedie af samme navn, og han er selv en slags digter – han improviserer hele tiden. Komedier er netop ikke, som udgangspunkt realistiske; det er en kerneegenskab, at de sætter sig ud over realismen.

Plautus og eftertiden

Aulularia har altid været anset for et meget vellykket stykke, men det er blevet sat noget i skyggen af en komedie af den franske komedieforfatter Molière, '*L'avare*' ('Den gerrige') (1668), hvis hovedperson, Harpagon, er en gnier, der utrætteligt samler penge til sig. Molière har kendt og brugt Plautus' stykke, men der er også store forskelle imellem de Harpagon og Euclio, og man kan ikke sige, at Molières stykke er en bearbejdelse af Plautus – men nok, at han har anvendt *Aulularia*. Det ville Plautus ikke være blevet sur over, kan man nok regne ud.

Men Plautus betydning for europæisk komedie er slet ikke overskuet med dét. Det er måske ikke mindst det faktum, at Plautus *ikke* er alt for pæn og poleret, sådan som hans yngre kollega *Terents* nok er det, der har åbnet meget af den komiske vision i europæisk litteratur sidenhen. I Danmark har vi vores helt egen Plautus-beundrer i Ludvig Holberg, der er en af Europas store komedieforfattere – bare hæmmet af at være dansk/norsk.

Holberg har selv formuleret nogle tanker om sine komedier, og hvorfor han især trækker på Plautus, mindre på *Terents*, og igen noget mindre på Aristofanes (som han dog også bruger i sin komedie *Rigdommen*). Holberg skriver om Plautus i sin 'Epistel' nr. 190:

Mand kand sige, at fra Plauti Alder indtil Moliere, som gjør en Tiid af 2000 Aar, intet anseeligt Skuespill, som bekiendt er, haver været kommet for Lyset. Thi hvad Terentii Comœdier angaar, da er jeg ikke af Meening med dem, som gjøre saa stort Væsen deraf, indtil at præferere dem for Plauti Skuespill: thi den Geist, den Festivitet, som er Siælen udi en Comœdie, og som gjør en Skue-Plads levende, fattes her. Vel er sandt, at Stilen er net, og Charactererne vel udførte; men saadant er noget, som mange andre kand succedere udi, efterdi det udfordrer kun Arbejde og en slags Skønsomhed. Men at skrive saadanne Skuespill som Plauti, dertil udfordres særdeelees naturlig Gave, som hos gandske faa Mennesker findes. ... Ingen bør eller kand fortænke mig, om jeg herudi præfererer Molières Kiendelse ... Man seer, at af alle de gamle Stykker, som han haver foretaget sig at oversætte og pynte paa, han ingen haver taget af Terentio, men alleene af Plauto: og kand man sige, at Plauti *Amphitruo*, *Aulularia* og *Menechmi* ere endnu de største Skuespill, som vi have.

Lidt litteratur:

Hindsholm, Søren: *Plautus' verden. Økonomiske og sociale relationer i komedierne*, Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning, København 1990

Høeg, Carsten: *Introduktion til Plautus*, Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning, København 1931

Sandbach, F. H.: *The Comic Theatre of Greece and Rome*, London 1977

Stockert, W.: *Plautus, Aulularia*, Stuttgart 1983 (kommentar)

Thomsen, Ole: *Veje til Rom*, Aarhus 2008 (ss. 21 – 29)

Plautus: *Tre komedier*, frit oversatte af Joh. Forchhammer, København 1884.

RESUME

Prolog *Laren* (Nissen) i *Euclios* hus fortæller, at *Euclios* bedstefar betroede ham at passe på en skat skjult i arnen. Da hverken *Euclios* far eller *Euclio* har vist *laren* passende respekt, har den modarbejdet dem. *Euclios* datter sætter derimod gaver frem, og nu har *laren* vist *Euclio*, hvor skatten er, så datteren kan blive godt gift - hun er nemlig blevet voldtaget ved en natlig *Ceres*-fest af en ung mand (*Lyconides*) af god familie. Nissen vil starte en hændelseskæde, der skal føre til, at de to unge bliver gift.

I 1 *Euclio* kommer ud med *Staphyla*, en gammel kone; hun skal blive ude, mens *Euclio* ordner noget i huset. Begge taler en del til sig selv; *Euclio* om sin frygt for, skatten skal blive opdaget; *Staphyla* om *Euclios* mærkelige opførsel - og om datterens graviditet.

I 2 *Euclio* kommer atter ud og sender *Staphyla* ind i huset med på bud om ikke at lukke nogen som helst ind, end ikke *Lykken* selv. Selv gå han hjemmefra for at hente en sum penge, der skal uddeles fra de offentlige midler.

II 1 Naboen *Megadorus* og hans søster, *Eunomia*, kommer frem. *Eunomia* vil have sin bror til at gifte sig; det har han ikke lyst til, men han giver sig alligevel til sidst. Han afviser et ægteskab med stor medgift; han vil giftes med *Euclios* datter - selv om *Euclio* er fattig.

II 2 *Euclio* kommer tilbage fra sit ærinde og møder *Megadorus*, der er meget venlig. *Euclio* bliver mistænkelig og løber ind for at checke, om skatten stadig er der. Herefter frier *Megadorus* formelt til *Euclios* datter. *Euclio* bliver fornærmet (som *Megadorus* havde forventet); han er jo netop fattig, *Megadorus* rig, så forholdet er skævt. *Megadorus* forsikrer, at det eneste, han forlanger, er, at pigen er velopdragen, og *Euclio* accepterer frieriet. De aftaler, brylluppet skal stå samme dag, ikke uden bekymringer fra *Euclios* side. *Megadorus* går til byen for at forberede festen, og *Euclio* siger til sig selv, at *Megadorus* nok har hørt om skatten ...

II 3 *Euclio* fortæller *Staphyla* om det forestående bryllup og fejrer hendes indvendiger bort.

II 4-5 *Megadorus'* slave *Strobilus* vender tilbage med to kokke, *Anthrax* og *Congrio*, og to fløjtespillersker. *Strobilus* forklarer, at *Megadorus* betaler gildet alene, fordi *Euclio* er så nærig. *Congrio* sendes ind til *Euclio*; *Anthrax* følger *Strobilus* ind til *Megadorus*, meget mod *Congrios* vilje.

II 6-7 De banker på hos *Euclio*, og *Staphyla* lukker dem ind. En slave taler om nødvendigheden af at holde øje med kokken.

II 8 *Euclio* vender tilbage fra markedet med lidt røgelse og et par blomsterkranse; alt andet var for dyrt. Da han opdager, der er fremmede i hans hus, bliver han rædselsslagen.

II 9 *Anthrax* hører larm fra *Euclios* hus.

III 1 *Congrio* synger om, at han er blevet jaget på porten med tæsk.

III 2-3 *Euclio* forfølger *Congrio* og vil vide, hvorfor han var i huset. *Congrio* forklarer, *Megadorus* har betalt ham for at lave mad, og han får lov til at fortsætte med det.

III 4 *Euclio* har skatten hos sig; han har netop dræbt en hane, fordi den var lige ved at afsløre, hvor den var gemt.

III 5 *Megadorus* kommer ind og taler (til publikum) om den sociale udligning ved ægteskaber mellem rig og fattig, og om det overforbrug, der finder sted hos de rige. Han taler også om den magt, kvinder får over deres mænd, hvis de har stor medgift. *Euclio* er begejstret for hans synspunkter, men giver sig ikke tilkende før i

III 6, hvor han i en samtale med Megadorus igen straks bliver mistænkelig og bebrejder Megadorus for at have fyldt hans hus med fremmede. Men Megadorus *vil* have fest og drikke vin med Euclio. Euclio mistænker straks Megadorus for at ville drikke ham fuld og stjæle skatten. Megadorus går ind for at bade; Euclio taler til sin krukke om, hvor ombejlet den er. Han vil skjule den i Fides' tempel.

IV 1 En slave hos Lyconides, der faktisk elsker Euclios datter og vil giftes med hende, taler om en slaves pligter over for sin herre. Han er sendt ud for finde ud af, hvad der foregår med brylluppet. Han skjuler sig.

IV 2 Euclio kommer ud af Fides' tempel med en formaning til guden om at passe godt på krukken med guld. Nu vil han bade og gøre sig klar til brylluppet. Slaven vil gå ind og finde krukken.

IV 3-4 Euclio kommer løbende tilbage; han har fået et dårligt varsel, pågriber slaven og presser ham for en tilståelse. Slaven ved ikke, hvad han skal tilstå. Da Euclio ikke finder noget på ham, lader han ham gå.

IV 5-6 Slaven vil nu for alvor stjæle guldet. Euclio kommer ud af sit hus og priser sig lykkelig over at være blevet advaret i tide. Nu vil han gemme skatten i Silvanus' helligdom uden for byen. Slaven jubler og løber i forvejen for skjult at se, hvor Euclio gemmer skatten.

IV 7 Lyconides kommer ind med sin mor; han beder hende om at få onklen til at overlade pigen til ham selv. I samme øjeblik går fødslen i gang. Moren går til onklen; Lyconides følger efter.

IV 8 Slaven vender tilbage; han har fået fat i krukken. Han får øje på Euclio og går for at skjule skatten hjemme.

IV 9 Euclio kommer ind, ude af sig selv, og beder publikum om hjælp. Lyconides kommer ind og ser Euclio, der jamrer; han antager, at han kender til fødslen og er i tvivl om, hvad han bør gøre.

IV 10 Han tilstår sin forbrydelse for at berolige Euclio, der imidlertid naturligvis misforstår tilståelsen. De to taler længe forbi hinanden; Lyconides opdager misforståelsen og benægter tyveriet, men Euclio tror ham først ikke. Han beroliges dog, og Lyconides fortæller, at onklen har opgivet ægteskabet med pigen. Euclio bliver vred, men Lyconides beroliger ham igen og tilstår, brødebetyngtet, sin virkelige forbrydelse - og nu har pigen netop født! Euclio går ind for at få bekræftet historien, mens Lyconides bliver udenfor et øjeblik.

V 1 Netop da kommer slaven frem, lykkelig over sin nye rigdom. Da han møder sin herre, fortæller han ham om sit 'fund' i håbet om at blive frigivet. I stedet får han besked på at aflevere skatten.

Her bryder teksten af; slutningen er gået tabt i håndskrifterne. Noget kan dog regnes ud, bl. a. ud fra nogle korte indholdsangivelser, der er bevaret fra oldtiden.

Det er sikkert, at Lyconides og pigen bliver gift. Euclio får vel også skatten tilbage, og måske bruger han (noget af) den til medgift.

PROLOGVS

LAR FAMILIARIS

Ne quis miretur, qui sim, paucis eloquar.

Ego Lar sum familiaris ex hac familia,
unde exeuntem me aspexistis. Hanc domum
jam multos annos est, cum possideo et colo

⁵ patri avoque jam hujus, qui nunc hic habet.

Sed mi avos hujus obsecrans concredidit
thensaurum auri clam omnis: in medio foco
defodit, venerans me, ut id servarem sibi.

Is quoniam moritur (ita avido ingenio fuit),

¹⁰ numquam indicare id filio voluit suo,
inopemque optavit potius eum relinquere,
quam eum thensaurum commonstraret filio.

Agri reliquit ei non magnum modum,
quo cum labore magno et misere viveret.

¹⁵ Ubi is obiit mortem, qui mihi id aurum credidit,
coepi observare, ecqui majorem filius
mihi honorem haberet, quam ejus habuisset pater.
Atque ille vero minus minusque impendio
curare minusque me impertire honoribus.

²⁰ Item a me contra factum est, nam item obiit diem.
Is ex se hunc reliquit, qui hic nunc habitat, filium
pariter moratum, ut pater avosque hujus fuit.

Huic filia una est. Ea mihi cottidie
aut ture aut vino aut aliqui semper supplicat,

²⁵ dat mihi coronas. Ejus honoris gratia
feci, thensaurum ut hic reperiret Euclio,
quo illam facilius nuptum, si vellet, daret.

Nam eam compressit de summo adulescens loco.

Is scit adulescens, quae sit, quam compresserit;
 30 illa illum nescit, neque compressam autem pater.
 Eam ego hodie faciam, ut hic senex de proxumo
 sibi uxorem poscat. Id ea faciam gratia,
 quo ille eam facilius ducat, qui compresserat.
 Et hic, qui poscet eam sibi uxorem senex,
 35 is adulescentis illius est avonculus,
 qui illam stupravit noctu, Cereris vigiliis.
 Sed hic senex jam clamat intus, ut solet.
 Anum foras extrudit, ne sit conscia.
 Credo aurum inspicere volt, ne subreptum siet.

ACTVS I

I.i

40 *EVCLIO* Exi, inquam. Age exi. Exeundum hercle tibi hinc est foras,
 circumspectatrix cum oculis emissiciis.
STAPHYLA Nam cur me miseram verberas? *EUCL.* Vt misera sis,
 atque ut te dignam mala malam aetatem exigas.
STAPH. Nam qua me nunc causa extrusisti ex aedibus?
 45 *EUCL.* Tibi ego rationem reddam, stimulorum seges?
 Illuc regredere ab ostio. Illuc sis vide,
 ut incedit. At scin, quo modo tibi res se habet?
 Si hercle hodie fustem cepero aut stimulum in manum,
 testudineum istum tibi ego grandibo gradum.
 50 *STAPH.* Utinam me divi adaxint ad suspendium
 potius quidem, quam hoc pacto apud te serviam.
EUCL. At ut scelesta sola secum murmurat.
 Oculos hercle ego istos, improba, ecfodiam tibi,
 ne me observare possis, quid rerum geram.

- 55 Abscede etiam nunc — etiam nunc — etiam — ohe,
 istic astato. Si hercle tu ex istoc loco
 digitum transvorsum aut unguem latum excesseris,
 aut si respexis, donicum ego te jussero,
 continuo hercle ego te dedam discipulam cruci.
- 60 Scelestiorem me hac anu certo scio
 vidisse numquam, nimisque ego hanc metuo male,
 ne mi ex insidiis verba imprudenti duit,
 neu persentiscat, aurum ubi est absconditum,
 quae in occipitio quoque habet oculos pessima.
- 65 Nunc ibo, ut visam, sitne ita aurum, ut condidi,
 quod me sollicitat plurimis miserum modis. —
STAPH. Noenum mecastor quid ego ero dicam meo
 malae rei evenisse quamve insaniam,
 queo comminisci; ita me miseram ad hunc modum
- 70 decies die uno saepe extrudit aedibus.
 Nescio pol, quae illunc hominem intemperiae tenent:
 pervigilat noctes totas, tum autem interdus
 quasi claudus sutor domi sedet totos dies.
 Neque jam quo pacto celem erilis filiae
- 75 probrum, propinqua partitudo cui appetit,
 queo comminisci; neque quicquam meliust mihi,
 ut opinor, quam ex me ut unam faciam litteram
 longam, meum laqueo collum quando obstrinxero.

III.iv

- 460 *EUCL.* Illic hinc abiit. Di immortales! Facinus audax incipit,
 qui cum opulento pauper homine coepit rem habere aut negotium.
 Veluti Megadorus temptat me omnibus miserum modis,
 qui simulavit mei honoris mittere huc causa coquos:
 is ea causa misit, hoc qui surriperent misero mihi.
- 465 Condigne etiam meus med intus gallus gallinacius,
 qui erat anu peculiaris, perdidit paenissimum.
 Ubi erat haec defossa, occepit ibi scalpurrare unguis
 circumcirca. Quid opust verbis? Ita mihi pectus peracuit:
 capio fustem, obtrunco gallum, furem manifestarium.
- 470 Credo edepol ego illi mercedem gallo pollicitos coquos,
 si id palam fecisset. Exemi ex manu — manubrium.
 Quid opust verbis? Facta est pugna in gallo gallinacio.
 Sed Megadorus meus affinis eccum incedit a foro.
 Jam hunc non ausim praeterire, quin consistam et conloquar.

III.v

- 475 *MEGADORVS* Narravi amicis multis consilium meum
 de condicione hac. Euclionis filiam
 laudant: sapienter factum et consilio bono.
 Nam meo quidem animo si idem faciant ceteri
 opulentiores, pauperiorum filias
- 480 ut indotatas ducant uxores domum,
 et multo fiat civitas concordior,
 et invidia nos minore utamur, quam utimur,
 et illae malam rem metuant, quam metuunt, magis,
 et nos minore sumptu simus, quam sumus.
- 485 In maximam illuc populi partem est optimum;
 in pauciores avidos altercatio est,

- quorum animis avidis atque insatietatibus
 neque lex neque sutor capere est, qui possit modum.
 Namque hoc qui dicat: 'Quo illae nubent divites
 490 dotatae, si istud jus pauperibus ponitur?' —
 quo lubeant, nubant, dum dos ne fiat comes.
 Hoc si ita fiat, mores meliores sibi
 parent, pro dote quos ferant, quam nunc ferunt;
 ego faxim muli, pretio qui superant equos,
 495 sient viliores Gallicis cantheriis.
EUCL. Ita me di amabunt, ut ego hunc ausculto lubens.
 Nimis lepide fecit verba ad parsimoniam.
MEG. Nulla igitur dicat: 'Equidem dotem ad te adtuli
 majorem multo, quam tibi erat pecunia;
 500 enim mihi quidem aequomst purpuram atque aurum dari,
 ancillas, mulos, muliones, pedisequos,
 salutigerulos pueros, vehicla qui vehar.'
EUCL. Ut matronarum hic facta pernovit probe.
 Moribus praefectum mulierum hunc factum velim.
 505 *MEG.* Nunc quoquo venias, plus plaustorum in aedibus
 videas quam ruri, quando ad villam veneris.
 Sed hoc etiam pulchrum est praequam, ubi sumptus petunt.
 Stat fullo, phyrgio, aurifex, lanarius;
 caupones patagiarii, indusiarii,
 510 flammarii, violarii, carinarii;
 stant manulearii, stant — murobatharii,
 propolae linteones, calceolarii;
 sedentarii sutores diabathrarii,
 solearii astant, astant molocinarii;
 515 petunt fullones, sarcinatores petunt;
 stropharii astant, astant semul sonarii.

Jam hosce absolutos censeas: cedunt, petunt
treceni, cum stant thylacistae in atriis
textores limbularii, arcularii.

520 Ducuntur, datur aes. Jam absolutos censeas,
cum incedunt infectores corcotarii,
aut aliqua mala crux semper est, quae aliquid petat.
EUCL. Compellarem ego illum, ni metuam ne desinat
memorare mores mulierum: nunc sic sinam.

525 *MEG.* Ubi nugivendis res soluta est omnibus,
ibi ad postremum cedit miles — aes petit.
Itur, putatur ratio cum argentario;
miles inpransus astat; aes censet dari.
Ubi disputata est ratio cum argentario,
530 etiam ipse ultro debet argentario:
spes prorogatur militi in alium diem.
Haec sunt atque aliae multae in magnis dotibus
incommoditates sumptusque intolerabiles.
Nam quae indotata est, ea in potestate est viri;
535 dotatae mactant et malo et damno viros.
Sed eccum adfinem ante aedis. Quid agis, Euclio?

III.vi

EUCL. Nimium lubenter edi sermonem tuum.

MEG. An audivisti? *EUCL.* Usque a principio omnia.

MEG. Tamen meo quidem animo aliquanto facias rectius,
540 si nitidior sis filii nuptiis.

EUCL. Pro re nitorem et gloriam pro copia
qui habent, meminerunt sese unde oriundi sient.
Neque pol, Megadore, mihi neque quoiquam pauperi
opinione melius res structa est domi.

545 *MEG.* Immo est, quod satis est, et di faciant, ut siet
 plus plusque et istuc sospitent, quod nunc habes.
EUCL. Illud mihi verbum non placet 'Quod nunc habes.'
 Tam hoc scit me habere, quam egomet. Anus fecit palam.

IV.ix

EVCLIO Perii, interii, occidi. Quo curram? Quo non curram? Tene,
 tene. Quem? Quis?
 Nescio, nil video, caecus eo atque equidem, quo eam, aut ubi sim,
 aut qui sim,
 715 nequeo cum animo certum investigare. Obsecro vos ego, mi
 auxilio,
 oro obtestor, sitis et hominem demonstretis, quis eam abstulerit.
 719 Quid est? Quid ridetis? Novi omnes; scio fures esse hic complures,
 717 qui vestitu et creta occultant sese atque sedent, quasi sint frugi.
 718 Quid ais tu? Tibi credere certum est, nam esse bonum ex voltu
 cognosco.
 720 Hem, nemo habet horum? Occidisti. Dic igitur, quis habet? Nescis?
 Heu me miserum, misere perii,
 721 male perditus, pessime ornatus eo:
 tantum gemitu et mali maestitiaeque
 722 hic dies mi optulit, famem et pauperiem.
 Perditissimus ego sum omnium in terra;
 723 nam quid mi opust vita, qui tantum auri
 perdidi, quod concustodivi
 724 sedulo? Egomet me defraudavi
 animumque meum geniumque meum;

725 nunc eo alii laetificantur

meo malo et damno. Pati nequeo.

LYCONIDES

Quinam homo hic ante aedis nostras ejulans conqueritur maerens?

Atque hic quidem Euclio est, ut opinor. Oppido ego interii:

palamst res,

scit peperisse iam, ut ego opinor, filiam suam. Nunc mi

incertumst,

730 abeam an maneam, an adeam an fugiam. Quid agam, edepol

nescio.

IV.x

EUCL. Quis homo hic loquitur? *LYC.* Ego sum miser.

EUCL. Immo ego sum, et misere perditus,

cui tanta mala maestitudoque optigit. *LYC.* Animo bono es.

EUCL. Quo, obsecro, pacto esse possum? *LYC.* Quia istuc facinus,

quod tuom

sollicitat animum, id ego feci et fateor. *EUCL.* Quid ego ex te

audio?

735 *LYC.* Id quod verumst. *EUCL.* Quid ego de te commerui,

adulescens, mali,

quam ob rem ita faceres meque meosque perditum ires liberos?

LYC. Deus impulsor mihi fuit; is me ad illam inlexit. *EUCL.* Quo

modo?

LYC. Fateor peccavisse, et me culpam commeritum scio;

id adeo te oratum advenio, ut animo aequo ignoscas mihi.

740 *EUCL.* Cur id ausu's facere, ut id, quod non tuom esset, tangeres?

LYC. Quid vis fieri? Factum est illud: fieri infectum non potest.

Deos credo voluisse; nam ni vellent, non fieret, scio.

EUCL. At ego deos credo voluisse, ut apud me te in nervo enicem.

LYC. Ne istuc dixis. *EUCL.* Quid tibi ergo meam me invito tactiost?

⁷⁴⁵ *LYC.* Quia vini vitio atque amoris feci. *EUCL.* Homo audacissime,
cum istacin te oratione huc ad me adire ausum, impudens!

Nam si istuc jus est, ut tu istuc excusare possies,

luci claro deripiamus aurum matronis palam;

post id, si prehensi simus, excusemus ebrios

⁷⁵⁰ nos fecisse amoris causa. Nimis vilest vinum atque amor,
si ebrio atque amanti impune facere, quod lubeat, licet.

LYC. Quin tibi ultro supplicatum venio ob stultitiam meam.

EUCL. Non mi homines placent, qui quando male fecerunt,

purigant.

Tu illam scibas non tuam esse: non attactam oportuit.

⁷⁵⁵ *LYC.* Ergo quia sum tangere ausus, haud causificor, quin eam
ego habeam potissimum. *EUCL.* Tun habeas me invito meam?

LYC. Haud te invito postulo; sed meam esse oportere arbitror.

Quin tu jam invenies, inquam, meam illam esse oportere, Euclio.

EUCL. Nisi refers ... *LYC.* Quid tibi ego referam? *EUCL.* Quod

surripuisti meum!

⁷⁶⁰ Jam quidem hercle te ad praetorem rapiam et tibi scribam dicam.

LYC. Surripui ego tuom? Unde? Aut quid id est? *EUCL.* Ita te

amabit Iuppiter,

ut tu nescis. *LYC.* Nisi quidem tu mihi, quid quaeras, dixeris.

EUCL. Aulam auri, inquam, te reposco, quam tu confessu's mihi

te abstulisse. *LYC.* Neque edepol ego dixi neque feci.

EUCL. Negas?

⁷⁶⁵ *LYC.* Pernego immo. Nam neque ego aurum neque istaec aula

quae siet

scio nec novi. *EUCL.* Illam, ex Silvani luco quam abstuleras, cedo.

I, refer. Dimidiam tecum potius partem dividam.

Tam etsi fur mihi es, molestus non ero. I vero, refer.

- LYC.* Sanus tu non es qui furem me voces. Ego te, Euclio,
 770 de alia re rescivisse censui, quod ad me attinet;
 — magna est res, quam ego tecum otiose, si otium est, cupio loqui.
EUCL. Dic bona fide: tu id aurum non surripuisti? *LYC.* Bona.
EUCL. Neque eum scis qui abstulerit? *LYC.* Istuc quoque bona.
EUCL. Atque id si scies,
 qui abstulerit, mihi indicabis? *LYC.* Faciam. *EUCL.* Neque partem
 tibi
 775 ab eo, qui habet, indispices neque furem excipies? *LYC.* Ita.
EUCL. Quid si fallis? *LYC.* Tum me faciat quod volt magnus
 Iuppiter.
EUCL. Sat habeo. Age nunc loquere, quid vis. *LYC.* Si me novisti
 minus,
 genere quo sim gnatus: hic mihi est Megadorus avonculus,
 meus pater fuit Antimachus, ego vocor Lyconides,
 780 mater est Eunomia. *EUCL.* Novi genus. Nunc quid vis? Id volo
 noscere. *LYC.* Filiam ex te tu habes. *EUCL.* Immo eccillam domi.
LYC. Eam tu despondisti, opinor, meo avonculo. *EUCL.* Omnem
 rem tenes.
LYC. Is me nunc renuntiare repudium jussit tibi.
EUCL. Repudium rebus paratis, exornatis nuptiis?
 785 Ut illum di immortales omnes deaeque, quantum est, perduint,
 quem propter hodie auri tantum perdidi infelix, miser.
LYC. Bono animo es, bene dice. Nunc quae res tibi et gnatae tuae
 bene feliciterque vortat — ita di faxint, inquito.
EUCL. Ita di faciant. *LYC.* Et mihi ita di faciant. Audi nunciam.
 790 Qui homo culpam admisit in se, nullust tam parvi preti,
 quom pudeat, quin purget sese. Nunc te obtestor, Euclio,
 ut si quid ego erga te imprudens peccavi aut gnatam tuam,
 ut mi ignoscas eamque uxorem mihi des, ut leges jubent.

Ego me injuriam fecisse filiae fateor tuae,

⁷⁹⁵ Cereris vigiliis, per vinum atque impulsu adulescentiae.

EUCL. Ei mihi, quod ego facinus ex te audio? *LYC.* Cur ejulas,
quem ego avom feci, iam ut esses filiai nuptiis?

Nam tua gnata peperit, decumo mense post: numerum cape;
ea re repudium remisit avonculus causa mea.

⁸⁰⁰ I intro, exquaere, sitne ita, ut ego praedico. *EUCL.* Perii oppido,
ita mihi ad malum malae res plurimae se adglutinant.

Ibo intro, ut quid huius verum sit sciam.— *LYC.* Iam te sequor.

- a(b)**, *præp.*, *m. abl.*: af, fra
- abeo**, 4: går væk
- abscedo**, *-cessi*, *-cessum*, 3: går væk
- abscondo**, *-didi*, *-ditum*, 3: skjuler
- absoluo**, 3: overstår, klarer
- ad**, *præp.*, *m. akk.*: (hen) til, 'til forsvar for'
- adeo**, *adv.*: i høj grad; med det formål; netop
- adeo**, 4: går hen til
- adfero**, *-tuli*, *-latum*, *-ferre*, 3: bærer til, tilfører
- adfinis**, *adj.* 3: tilstødende, nabo-
- adglutino**, 1: limer sammen
- adigo**, *-egi*, *-actum*, 3: driver afsted; *adaxint* er en gammel konjunktiv
- admitto**, *-misi*, *-misum*, 3: sender til, lukker ind
- adulescens**, *-ntis*, 3 *m.*: ung mand
- adulescentia**, *-ae*, 1 *f.*: ungdom
- advenio**, *-veni*, *-ventum*, 4: kommer til
- aedes**, *-dis (-dium)*, 3 *f.* (*mest i plur.*): hus
- aequos**, *adj.* 1-2: rimelig, jævn, lige, balanceret
- aes**, *aeris*, 3 *n.*: kobber; penge
- aetas**, *aetatis*, 3 *f.*: liv, levetid
- age**, *interj.*: kom så! afsted!
- ager**, 2 *m.*: mark, jord at dyrke
- ago**, *egi*, *actum*, 3: (be)driver, gør; *age (imp.)*: kom så!
- aio**, *-*, *-*, 3: siger
- aliquanto**, *adv.*: i nogen grad
- aliquis**, *pron.*: en eller anden, nogen; *aliqui*, *gml. abl.*
- alius**, *adj.* 1-2 : anden
- altercatio**, *-onis*, 3 *f.*: strid, diskussion
- amicus**, *-i*, 2 *m.*: ven
- amo**, 1: elsker (udtrykket *ita te amabit Juppiter* er normalt positivt)
- amor**, *-ris*, 3 *m.*: kærlighed, forelskelse
- an**, *konj.*, / *partikel*: eller (i delte spørgsmål); (markerer spørgsmål)
- ancilla**, *-ae*, 1 *f.*: tjenestepige, slavinde
- animus**, *-i*, 2 *m.*: sind, tanke, 'opfattelse', 'humør'
- annus**, *-i*, 2 *m.*: år
- ante**, *præp.*, *m. akk.*: foran
- Antimachus**, *-i*, 2 *m.*: Antimachus
- anus**, *-us*, 4 *f.*: gammel kone
- appeto**, *-petivi*, *-petitum*, 3: søger til, nærmer sig
- apud**, *præp.*, *m. akk.*: hos, nær ved
- arbitror**, 1 *dep.*: mener, tror
- arcularius**, *-i*, 2 *m.*: æske-mager
- argentarius**, *-i*, 2 *m.*: bankmand
- aspicio**, *aspexi*, *aspectum*, 3: ser
- asto**, *-stiti*, *-stitum* (*astato gml. imperativ*), 1: står hos, er tilstede
- at**, *konj.*: men
- atque**, *konj.*: og
- atrium**, *-i*, 2 *n.*: atrium, centralt rum med åbent tag, hvor man tog imod gæster
- attineo**, 2: kommer ved
- attingo**, *-tigi*, *-tactum*, 3: rører ved
- audax**, *adj.* 3: vovemodig, dumdristig, fræk
- audeo**, *ausus sum* (*ausim gml. konj.*), 2 *halvdep.*: vover, tør, drister mig til
- audio**, 4: hører

aufero, *abstuli, ablatum, auferre*, 3:
fjerner, tager bort

aula, *-ae*, 1 f.: krukke

aurifex, *-ficis*, 3 m.: guldsmed

aurum, *-i*, 2 n.: guld

ausculto, 1: lytter til

aut, *konj.*: eller

aut - aut, *konj.*: enten - eller

autem, *konj.*: dog, men

auxilium, *-i*, 2 n.: hjælp

avidus, *adj.* 1-2: begærlig, grisk,
gerrig

avonculus, *-i*, 2 m.: onkel

avos, 2 m.: bedstefader

bonus, *adj. komp. melior, sup.*
optimus, 1-2: god

caecus, *adj.* 1-2: blind

calceolarius, *-i*, 2 m.:
modeskomager

cantherius, *-i*, 2 m.: vallak
(kastreret hingst)

capio, *cepi, captum*, 3: tager, griber,
rummer

carinarius, *-i*, 2 m.: voks-gul-
indfarver

caupo, *-onis*, 3 m.: værtshusholder

causa, *-ae*, 1 f.: årsag; (abl. m.
genitiv tilknyttet) for ... skyld

causificor, 1 *dep.*: kommer med en
undskyldning

cedo, *cessi, cessum*, 3: går

cedo, *adv.*: ud med det!

celo, 1: skjuler

censeo, 2: mener, tror; finder
rigtigt; stiller forslag om

Ceres, *Cereris*, 3 f.: Ceres,
korn gudinden

cerno, *crevi, cretum*, 3: skelner,
beslutter

certo, *adv.*: helt sikkert

certus, *adj.* 1-2: sikker, bestemt

ceteri, *adj. kun plur.*, 1-2: øvrige,
andre

circumcirca, *adv.*: rundt omkring

circumspectatrix, 3 f.: spionesse

civitas, *-atis*, 3 f.: samfund,
borgerskab

clam, *adv.*: hemmelig; *præp. m. akk.*:
hemmeligt for

clamo, 1: råber

clarus, *adj.* 1-2: tydelig, klar

claudus, *adj.* 1-2: halt

coepi, (*kun i perf.*): er begyndt,
begyndte

cognosco, *-novi, -notum*, 3: erkender

collum, 2 n.: hals

colo, 3: dyrker

comes, *-mitis*, 3 m.: ledsager, fælle

commereo, 2: fortjener, gør mig
fortjent til

commereor, 2 *dep.*: fortjener; begår

comminiscor, *-mentus sum*, 3 *dep.*:
finder ud af, finder på

compello, 1: omfavner, krammer

complures, *adj.* 3 (*kun plur.*):
adskillige

comprimo, *-pressi, -pressum*, 3:
presser ned, voldtager

concors, *adj. -dis*, 3: samdrægtigt

concredo, *-credidi, -creditum*, 3:
betror

concustodio, 4: passer på

condicio, *-onis*, 3 f.: aftale, kontrakt
(ofte om ægteskab)

condignus, *adj.* 1-2: værdig

condo, *-didi, -ditum*, 3: gemmer,
lægger væk

confiteor, *confessus sum*, 2 *dep.*:
tilstår

conloquor, *-locutus sum*, 3 *dep.*:
taler med

conqueror, *-questus sum*, 3 *dep.*:
(be)klager mig

consci, *adj.* 1-2: medvidende

consilium, *-i*, 2 *n.*: plan, råd

consisto, *-stiti*, *-stitum*, 3: stiller
mig, standser

continuo, *adv.*: straks

contra, *adv.*: imod, til gengæld

copia, *-ae*, 1 *f.*: forråd, rigdom

coquus, *-i*, 2 *m.*: kok

corcotarius, *adj.* 1-2: som har med
safran at gøre

corona, 1 *f.*: krans

credo, *credidi*, *creditum*, 3: tror, tror
på, betror

creta, *-ae*, 1 *f.*: kridt

crux, *crucis*, 3 *f.*: kors

culpa, *-ae*, 1 *f.*: ansvar; brøde,
forsyndelse

cum, *conj.*: mens, idet, når

cum, *præp. m. abl.*: med (*efterstilles*
som regel pronomener)

cupio, *cupivi*, *cupitum*, 3: ønsker,
begærer

cur, *adv. (interr.)*: hvorfor

curo, 1: tager mig af

curro, *cucurri*, *cursum*, 3: løber

damnum, *-i*, 2 *n.*: tab, skade,
ulempe

de, *præp., m. abl.*: fra; om

dea, *-ae*, 1 *f.*: gudinde

debeo, 2: skylder

decies, *adv.*: ti gange

decumus, *adj.* 1-2: tiende

dedo, *-didi*, *-ditum*, 3: overgiver

defodio, *-fodi*, *-fossum*, 3: graver
ned

defraudo, 1: narrer, svindler

demonstro, 1: viser

deripio, *-ripui*, *-reptum*, 3: river af,
tager af

desino, *-sivi*, *-situm*, 3: holder op

despondeo, *-spondi*, *-sponsum*, 2:
lover væk

deus, *-i*, 2 *m.*: gud

diabathrarius, *-i*, 2 *m.*: balskomager

dica, *-ae*, 1 *f.*: retssag (græsk ord:
δίκη)

dico, (*dixi*/*dixeris* gml. konjunktiv),
3: siger

dies, *diei*, 5 *m./f.*: dag

digitus, 2 *m.*: finger

dignus, *adj.* 1-2 (*m. abl.*): værdig

dimidius, *adj.* 1-2: halv

discipulus / *-a*, 2 *m./f.*: elev

disputo, 1: afregner

dives, *adj. -itis*, 3: rig

divido, 3: deler

divus, *adj.* 1-2: guddommelig

do, *dedi*, *datum* (*duit* gml. konj.), 1:
giver; *m. verbum* i 1.
supinum: giver at ...

domi, *adv.*: hjemme

domum, *adv.*: hjem

domus, 4 *f.*: hus

donicum, *conj.*: indtil

dos, *dotis*, 3 *f.*: medgift

dotatus, *adj.* 1-2: med medgift

duco, 3: fører (frem/ind); *uxorem d.*
/ (in matrimonium) d.: gifter
mig med

dum, *conj.*: når (bare)

ebrius, *adj.* 1-2: fuld, drukken

ecc-, *partikel (præfigeret)*: se der!

eccum, *interj.*: se der!

ecfodio, *-fodi*, *-fossum*, 3: graver ud

ecquis, *pron.*: om nogen; *ecqui*: om på nogen måde (*abl.*)

edepol, *interj.*: ved Pollux

edo, *edi, esum*, 3: spiser, fortærer, 'sluger'

ego, *pron. me(d), -, mihi, me*: jeg

ego-met, *pron.*: jég (-met forstærker bet.)

ei, *interj.*: oh vel!

ejulo, 1: jamrer

eloquor, 3 *dep.*: udtaler

emissicius, *adj.* 1-2: udforskende

enico, 1: dræber, piner til døde

enim, *konj.*: for, thi (i gml. latin ofte på første plads i sætn.)

eo, 4: går

equidem, *adv.*: jeg for min del

equus, *-i*, 2 *m.*: hest

erga, *præp., m. akk.*: overfor (velvilligt)

ergo, *adv.*: altså

erilis, *adj.* 3: som hører herren til, herrens

erus, 2 *m.*: herre

et, *konj.*: og; et - et: både - og

etiam, *adv.*: også

Euclio, *-onis*, 3 *m.*: Euclio

Eunomia, *-ae*, 1 *f.*: Eunomia

evenio, *-veni, -ventum*, 4: kommer ud, hænder

ex, *præp., m. abl.*: (ud) fra, (ud) af, 'efter'

excedo, *-cessi, -cessum*, 3: går væk

excipio, *-cepi, -ceptum*, 3: tager imod, giver husly

excuso, 1: undskylder, bruger som undskyldning

exeo, 4: går ud

exigo, *-egi, -actum*, 3: gennemfører, 'lever'

eximo, *-empsi, -emptum*, 3: tager, fjerner

exorno, 1: udsmykker

exquaero, *-quaesivi, -quaesitum*, 3: udspørger, finder ud af

extrudo, *-trusi, -trusum*, 3: skubber ud

facilis, *adj.* 3: let

facinus, *-noris*, 3 *n.*: (u)gerning

facio, *feci, factum (faxim osv. gml. konjunktiv)*, 3: gør, laver, handler

fallo, *fefelli, falsum*, 3: snyder, narrer, lyver

fames, *-mis*, 3 *f.*: sult

familiaris, *adj.* 3: familie-, husholdets

fateor, *fassus sum*, 2 *dep.*: tilstår

felix, *adj.* 3: lykkelig, lykkebringende

fero, *tuli, latum, ferre*, 3: bringer, kommer med

fides, *fidei*, 5 *f.*: tro, tillid, pålidelighed

filia, *-ae/-ai* (gml. genitiv), 1 *f.*: datter

filius, 2 *m.*: søn

fio, *factus sum, fieri, ureg.*: bliver (til), sker

flammarius, *-i*, 2 *m.*: slør-mager (brudeslør var røde, deraf 'flamm-')

focus, 2 *m.*: arne

foras, *adv.*: udenfor

forum, *-i*, 2 *n.*: forum, torv

frugi, *adj. (ubøjeligt)*: til gavn, god

fugio, *fugi, fugitum*, 3: flygter

fullo, *-onis*, 3 *m.*: renserimand

fur, *furis*, 3 *m.*: tyv

fustis, *-is*, 3 *m.*: kæp, stok, knippel

Gallicus , <i>adj.</i> 1-2: gallisk, fra Gallien	ille , <i>pron.</i> (3. pers. <i>deixis</i>): han, hun, den, det derhenne
gallinacius , <i>adj.</i> 1-2: hønse-	immo , <i>adv.</i> : nej, tværtimod; oven i købet
gallus , <i>-i</i> , 2 <i>m.</i> : hane	immortalis , <i>adj.</i> 3: udødelig
gemitus , <i>-i</i> , 2 <i>m.</i> (kun her, ellers 4 <i>m.</i>): jammer	impendium , 2 <i>n.</i> : udgift
genius , <i>-i</i> , 2 <i>m.</i> : personlighed, væsen, det, man er født med af egenskaber	impertio , 4: giver del i
genus , <i>-neris</i> , 3 <i>n.</i> : slægt	improbis , <i>adj.</i> 1-2: slyngelagtig
gero , <i>gessi</i> , <i>gestum</i> , 3: gør	imprudens , <i>adj.</i> 3: uforsigtig, uden at tænke sig om
gloria , <i>-ae</i> , 1 <i>f.</i> : berømmelse; stolthed	impudens , <i>adj.</i> 3: skamløs
gnatus , <i>adj.</i> (egt. part. af <i>gnascor</i>), 1-2: født af, barn	impulsor , <i>-ris</i> , 3 <i>m.</i> : tilskynder, forlokker
gradus , 4 <i>m.</i> : skridt (man går)	impulsus , <i>-us</i> , 4 <i>m.</i> : tilskyndelse, impuls
grandio , 4: gør stor	impune , <i>adv.</i> : ustraffet
gratia , <i>præp.</i> : (m. gen.) for ... skyld	in , <i>præp.</i> , <i>m. abl. ell. akk.</i> : (abl.) i, på; (akk.) ind i, til, imod, overfor
habeo , 2: har; bor	incedo , 3: kommer ind
habito , 1: bor	incertus , <i>adj.</i> 1-2: usikker
haud , <i>neg.</i> : ikke, næppe	incipio , <i>-cepi</i> , <i>-ceptum</i> , 3: begynder
hem , <i>interj.</i> : hør, kom nu!	incommoditas , <i>-atis</i> , 3 <i>f.</i> : ubehag, besvær
hercle , <i>adv.</i> : ved Hercules	indico , 1: angiver, viser
heu , <i>interj.</i> , <i>m. akk.</i> : ak! (m. akk.): ak, jeg ulykkelige!	indipisco , 3: får fat på
hic , <i>pron.</i> (1. pers. <i>deixis</i>): denne	indotatus , <i>adj.</i> 1-2: uden medgift
hic , <i>adv.</i> : her	indusiarius , <i>-i</i> , 2 <i>m.</i> : klædebroderer
hinc , <i>adv.</i> : herfra	infector , <i>-ris</i> , 3 <i>m.</i> : indfarver
hodie , <i>adv.</i> : i dag	infectus , <i>adj.</i> 1-2: ugjort
homo , <i>-minis</i> , 3 <i>m.</i> : mand, menneske	infelix , <i>adj.</i> 3: ulykkelig, uheldssvanger
honos , <i>-ris</i> , 3 <i>m.</i> : ære	ingenium , 2 <i>n.</i> : karakter
huc , <i>adv.</i> : herhen	iniuria , <i>-ae</i> , 1 <i>f.</i> : uret, overgreb
ibi , <i>adv.</i> : dér, så (om tid)	inlicio , 3: lokker hen til
idem , <i>pron.</i> : den samme	inops , <i>adj.</i> 3: fattig
igitur , <i>adv.</i> : altså, derfor	inpransus , <i>adj.</i> 1-2: uden frokost, sulten
ignosco , <i>-novi</i> , <i>-notum</i> , 3: tilgiver (m. dat.)	inquam , (<i>imp. inquito</i>), (<i>ureg.</i>): siger

insania, 1 f.: vanvid
insatietas, -atis, 3 f.: umættelighed
insidiae, 1 f. (kun i plur.): baghold
inspicio, -spexi, -spectum, 3: kigger til
intemperiae, 1 f. (plur.): utidelighed, uro
interdius, adj. 1-2: om dagen
intereo, 4: dør
intolerabilis, adj. 3: uudholdelig, utålelig
intro, adv.: indenfor
intus, adv.: indenfor
invenio, -veni, -ventum, 4: finder
investigo, 1: opspore
invidia, -ae, 1 f.: misundelse
invitus, adj. 1-2: uvillig, mod ... vilje
ipse, pron. (gml. sideform nom. sing. mask.: *ipsus*): selv
is, pron.: han, hun, den, det
iste, pron. (2. pers. deixis) (somme tider med den deiktiske partikel -ce hæftet ved): den der (hos dig)
ita, adv.: således
item, adv.: ligeledes
jam, adv.: nu, allerede, snart, længere
jubeo, jussi, jussum, 2: befaler, giver besked på
Juppiter, Jovis, 3 m.: Juppiter, den øverste gud
jus, juris, 3 n.: ret, lov
labor, 3 m.: slid
laetifico, 1: glæder, fornøjer
lanarius, -i, 2 m.: uld-handler
laqueus, 2 m.: løkke
Lar, 3 m.: Lar
latus, adj. 1-2: bred

laudo, 1: priser, taler godt om
lepidus, adj. 1-2: elegant, smart
lex, legis, 3 f.: lov
liberi, -orum, 2 m. (kun plur.): børn
licet, 2 (upers.): det er tilladt
limbularius, adj. 1-2: bort-fremstillende
linteo, -onis, 3 m.: væver
littera, 1 f.: bogstav
locus, 2 m.: sted, 'position'
longus, adj. 1-2: lang
loquor, locutus sum, 3 dep.: taler
lubens, adj. 3: med glæde
lubeo, 2 upers.: det behager. - Ordet findes kun personligt her i linje 491: 'har lyst'
lucus, -i, 2 m.: lund, lille skov
lux, lucis (luci gml. lokativ), 3 m. (normalt f.): lys, dag
Lyconides, -dis, 3 m.: Lydonides
macto, 1: slagter, myrder
maereo, 2: sørger
maestitia, -ae, 1 f.: sorg
maestitudo, -dinis, 3 f.: sorg, depression
magis, adv.: i højere grad
magnus, adj. komp. maior, sup. maximus, 1-2: stor
malus, adj. komp. peior, sup. pessimus, 1-2: ond, dårlig, slet, 'forbandet'
maneo, mansi, mansum, 2: (for)bliver
manubrium, -i, 2 n.: skaft, greb; 'våben'
manufestarius, adj. 1-2: grebet på fersk gerning
manulearius, -i, 2 m.: ærme-mager
manus, -us, 4 f.: hånd
mater, matris, 3 f.: mor

matrona , -ae, 1 f.: gift kvinde	narro , 1: fortæller
mecastor , adv.: ved Castor	nascor , natus sum, 3 dep.: fødes
medius , adj. 1-2: midt i	n(e) , partikel (efterhængt): markerer spørgsmål ('om') eller udråb (ofte m. akk. m. inf.)
Megadorus , -i, 2 m.: Megadorus	ne , konj.: (for) at ikke; (efter frygtsverber) at
memini , kun i perf.: husker	ne , neg.: ikke
memoro , 1: erindrer om	nego , 1: nægter
mensis , -sis, 3 m.: måned	negotium , -i, 2 n.: forretning
merces , -edis, 3 f.: løn, betaling	neque , konj.: og ikke
metuo , 3: frygter	neque - neque , konj. (par): hverken - eller
meus , adj. 1-2: min	nequeo , 4: kan ikke
miles , -litis, 3 m.: soldat	nervus , -i, 2 m.: 'gabestok', instrument, der fastholder både hænder og fødder, og somme tider halsen
minus , adv.: mindre, for lidt	nescio , 4: ved ikke
miror , 1 dep.: undrer mig	neu , konj.: eller (for) at ikke
miser , adj. 1-2: elendig, sølle, ulykkelig, ynkelig	ni , konj.: hvis ikke
mitto , misi, missum, 3: sender	nihil , pron.: intet
modus , -i, 2 m.: måde; begrænsning; mål, mængde	nimis , adv.: alt for
molestus , adj. 1-2: til besvær, streng	nimum , adv.: alt for, rigtig meget
molocinarius , -i, 2 m.: sart-farvet-tøj-mager	nisi , konj.: hvis ikke, medmindre
moratus , adj. 1-2: opdraget, udstyret med karakter	nitidus , adj. 1-2: strålende, 'elegant'
morior , mortuus sum, 3 dep.: dør	nitor , -ris, 3 m.: strålen, 'elegance'
mors , mortis, 3 f.: død	noctu , adv.: om natten
mos , moris, 3 m.: sæd, skik; (plur.) karakter, vaner	noenum , neg. (opr. form af non): ikke
mulier , -ris, 3 f.: kvinde, især gift	non , neg.: ikke
mulio , -onis, 3 m.: muldyrdriver	nos , pron. nos, -, nobis, nobis: vi
multo , adv.: meget	nosco , novi, notum, 3: lærer at kende; (perf.) kender, ved
multus , adj. komp. plures (sing. kun i neut.: plus); sup. plurimus, 1-2: megen	noster , adj. 1-2: vor(es)
mulus , -i, 2 m.: muldyr	nox , noctis, 3 f.: nat
murmuro , 1: mumler	nubo , 3: gifter mig (om kvinder)
murobatharius , -i, 2 m.: parfume-sælger	nugivendus , -i, 2 m.: bagatel-forhandler
nam , konj.: for, thi	
namque , konj.: for, thi	

nullus, *adj.* 1-2 (*ureg.*): ingen
numerus, *-i*, 2 *m.*: antal, tal
numquam, *adv.*: aldrig
nunc, *adv.*: nu
nunciam, *adv.*: nu her
nuptiae, 1 *f.* (*kun plur.*): bryllup
ob, *præp., m. akk.*: op imod; på grund af
obeo, 4: møder; mortem obeo: dør
obsecro, 1: bønfaller
observo, 1: holder øje med
obstringo, 3: strammer til
obtestor, 1 *dep.*: kalder til vidne, trygler
obtrunco, 1: hugger ned
occido, *-cidi, -cisum*, 3: omkommer
occipio, *-cepi, -ceptum*, 3: giver mig til, begynder
occipitium, 2 *n.*: nakke
oculus, 2 *m.*: øje
offero, *obtuli, oblatum, offerre*, 3: bringer hen til, (til)byder
ohe, *interj.*: Hep! Jæs!
omnis, *adj.* 3: al, hel
opinio, *-onis*, 3 *f.*: mening, opfattelse
opinor, 1 *dep.*: tror, mener
oportet, 2 (*upers.*): bør sig
oppido, *adv.*: straks
optingo, *-tigi, -tactum*, 3: tilfalder, rammer (som skæbne)
opto, 1: ønsker
opulentus, *adj.* 1-2: rig, velhavende
opus est, *upers.*: der er brug for (*m. abl.*)
oratio, *-onis*, 3 *f.*: bøn, tale
oriundus, *adj.* 1-2: rundet, kommet ('oriundus sum': jeg kommer fra)

orno, 1: udsmykker, pynter
oro, 1: beder, bønfaller
ostium, 2 *n.*: (dør)åbning
otiosus, *adj.* 1-2: i fred og ro, rolig
otium, *-i*, 2 *n.*: fred, tid, ro
pactum, 2 *n.*: måde
paene, *adv.*: næsten
palam, *adv.*: tydeligt, kendt, 'ude'
par, *adj.* 3: lig, ens
pario, *peperi, partum*, 3: føder
paro, 1: skaffer, forbereder
pars, *partis*, 3 *f.*: del
parsimonia, *-ae*, 1 *f.*: sparsommelighed
partitudo, 3 *f.*: fødsel
parvus, *adj., komp. minor*, 1-2: lille
patagiarius, *-i*, 2 *m.*: klædekanter
pater, *patris*, 3 *m.*: fader
patior, *passus sum*, 3 *dep.*: bliver påvirket, lider, tåler
pauci, *adj. mest i plur.; komp. pauciores*, 1-2: få
pauper, *adj.* 3: fattig
pauperies, *-iei*, 5 *f.*: fattigdom
pecco, 1: fejler, synder
pectus, *-toris*, 2 *n.*: bryst; sind
peculiaris, *adj.* 3: som hører til 'peculium' (særeje)
pecunia, *-ae*, 1 *f.*: penge, formue
pedisequos, *-i*, 2 *m.*: ledsager (slave, der følger en overalt)
per, *præp., m. akk.*: gennem, på grund af
peracesco, *-acui, -, 3*: forsurer
perditus, *adj.* 1-2: fortabt, tilintetgjort
perdo, *-didi, -ditum*, 3: ødelægger, tilintetgør; mister, taber
pereo, 4: går til (grunde)

pernego, 1: nægter helt og holdent
pernosco, -novi, -notum, 3: lærer at kende; (perf.) kender
persentisco, -, -, 3: fornemmer
pervigilo, 1: holder mig vågen
peto, petivi, petitum, 3: søger
phyrgio, -onis, 3 m.: korsstingssyer
placeo, 2: behager (m. dat.)
plastrum, -i, 2 n.: (last)vogn
pol, interj.: ved Pollux
polliceor, 2 dep.: lover
pono, posui, positum, 3: sætter, nedsætter, fastsætter
populus, -i, 2 m.: folk
posco, poposci, -, 3: kræver
possideo, -sedi, -sessum, 2: besidder, ejer
possum, potui, -, posse: kan
post, prap., m. akk.: efter
post, adv.: efter
postremus, adj. 1-2: sidst
postulo, 1: kræver
potestas, -atis, 3 f.: magt, myndighed
potissimum, adv.: især, frem for alt
potius, adv.: snarere, hellere
praedico, 1: erklærer
praefectus, -i, 2 m.: foresat, tilsynsførende; moribus mulierum pr.: γυναικονόμος, opsynsmand med kvinder, et græsk embede, ukendt i Rom
praequam, adv.: fremfor
praetor, -ris, 3 m.: prætor, embedsmand, der administrerede retsvæsenet
pratereo, 4: går forbi
prehendo, 3: tager, pågriber
pretium, -i, 2 n.: pris, værdi

principium, -i, 2 n.: begyndelse
pro, prap., m. abl.: for, i stedet for, i forhold til
probrum, 2 n.: skam
probus, adj. 1-2: grundig, ordentlig
prologus, 2 m.:
propinquus, adj. 1-2: nærtforestående
propola, -ae, 1 m.: sælger
propter, prap., m. akk.: på grund af
prorogo, 1: forlænger
proximus, adj. 1-2: nærmest
pudet, 2 upers.: det giver skamfølelse (me pudet: jeg skammer mig)
puer, -i, 2 m.: dreng, slave
pugna, -ae, 1 f.: kamp, slagsmål
pulcher, adj. 1-2: smuk
purigo (= purgo), (= purgo), 1: renses mig, gør mig ren
purpura, -ae, 1 f.: purpur
puto, 1: beregner
quaero, quaesivi, quaesitum, 3: søger, leder efter
quam, conj.: end (efter komparativ); som (efter 'tam')
quando, conj.: når
quantus, pron., 1-2: så meget som
quasi, conj.: lige som om
que, conj. (efterstillet): og
queo, 4: kan
qui, pron.: som, der
qui, adv., egt. abl. af det rel. pron.: hvorved
quia, conj.: fordi
quid, adv. (interrogativt): hvorfor
quidem, adv.: i hvert fald, bestemt

quin, *konj.*, /*adv.*: at ikke (efter neg. udtryk); uden at; men se nul!, ja, og ovenikøbet ...

quis, *pron.* (*indefinit*): nogen

quis, *pron.* (*interrogativt*): hvem

quisnam, *pron.* (*interr.*): hvem

quisquam, *pron.* (*indefinit*): noget

quo, *konj.*: for at desto (m. ord i komparativ)

quo, *adv.*: hvorhen

quom (= cum), *konj.*: når

quoniam, *konj.*: eftersom

quoque, *adv.*: også

quoquo, *konj.*: hvorhen end

quotidie, *adv.*: dagligt

rapio, 3: griber, 'slæber'

ratio, -*onis*, 3 *f.*: regnskab; fornuft, forklaring

rectus, *adj.* 1-2: rigtig, korrekt

reddo, -*didi*, -*ditum*, 3: giver (tilbage)

refero, -*ttuli*, -*latum*, -*ferre*, 3: bringer tilbage, giver tilbage

regredior, -*gressus sum*, 3 *dep.*: får væk

relinquo, *reliqui*, *relictum*, 3: efterlader

remitto, -*misi*, -*misum*, 3: sender tilbage

renuntio, 1: melder tilbage, meddeler

reperio, *repperi*, *repertum*, 4: finder

reposco, -*posci*, -, 3: kræver tilbage (m. to akk.)

repudium, -*i*, 2 *n.*: afbrydelse (af forlovelse eller ægteskab)

res, *rei*, 5 *f.*: sag, ting, forretning, situation; 'mala res': ulykke

rescisco, -*scivi*, -*scitum*, 3: får oplysninger om

respicio, -*spexi*, -*spectum*, 3: kigger tilbage; respexis *gml.* konjunktiv

rideo, *risi*, *risum*, 2: griner, ler

ruri, *adv.*: på landet

saepe, *adv.*: ofte

salutigerulus, *adj.* 1-2: budbringende, som overbringer en hilsen

sanus, *adj.* 1-2: rask, sund

sapiens, *adj.* 3: klog, fornuftig

sarcinator, -*ris*, 3 *m.*: lappeskrædder

sat(is), *adv.*: tilstrækkeligt, nok

scalpurrio, 4: skraber, kradser

scelestus, *adj.* 1-2: skurkagtig

scio, 4: ved, kender

scribo, 3: skriver, lader skrive op, anmelder

se, *pron.* *ingen nom.*; *se*, -, *sibi*, *se*: sig

sed, *konj.*: men

sedentarius, -*i*, 2 *m.*: siddende, vedblivende

sedeo, *sedi*, *sessum*, 2: sidder

sedulo, *adv.*: omhyggeligt

seges, *segetis*, 3 *f.*: sædekorn

semper, *adj.*: altid

semul, *adv.* (= *simul*): samtidig

senex, *senis*, 3 *m.*: gammel mand

sequor, *secutus sum*, 3 *dep.*: følger

sermo, -*onis*, 3 *m.*: ytring, sprog

servio, 4: tjener, er slave

servo, 2 *m.*: bevarer, sikrer

sese, *pron.* (= *se*): sig

si, *konj.*: hvis

sic, *adv.*: således

Silvanus, -*i*, 2 *m.*: Silvanus, en romersk land-gud (især for skove). Somme tider

identificeret med den græske Pan.	tempto , 1: tester, lokker
simulo , 1: lader som om	teneo , 2: holder fast
sino , <i>sivi, situm</i> , 3: lader være	terra , -ae, 1 f.: jord(en)
sis , <i>interj.</i> (= si vis): vær så venlig	testudineus , <i>adj.</i> 1-2: skildpaddeagtig
solearius , -i, 2 m.: sandalmager	textor , -ris, 3 m.: væver
soleo , <i>solitus sum</i> , 2 halvdep.: plejer	the(n)saurus , 2 m.: skat
sollicito , 1: bekymrer, nager	thylacista , -ae, 1 m.: tigger
soluo , 3: løser, opløser	totus , <i>adj.</i> 1-2: hel
solus , <i>adj.</i> 1-2: alene	transverto , -verti, -versum, 3: vender på tværs
sospito , 1: sikrer, redder	treceni , <i>num. (distributivt tal)</i> : 300 hver
spes , <i>spei</i> , 5 f.: håb	tu , <i>pron. te, -, tibi, te</i> : du
stimulus , 2 m.: kæp; slag	tum , <i>adv.</i> : så
sto , <i>steti, statum</i> , 1: står	tuos , <i>adj.</i> 1-2: din
stropharius , -i, 2 m.: korsetmager	tus , <i>turis</i> , 3 n.: røgelse
struo , <i>struxi, structum</i> , 3: bygger op	ubi , <i>adv. (relativt), / konj.</i> : hvor; når
stultitia , -ae, 1 f.: dumhed	ubi , <i>adv. (interrogativt)</i> : hvor
stupro , 2 n.: voldtager	ultra , <i>adv.</i> : frivilligt, uopfordret, for egen regning
subripio , -ripui, -reptum, 3: stjæler	unde , <i>adv. (interrogativt)</i> : hvorfra
sum , <i>fui, -, esse</i> ; gml. præs. konj.: <i>siem osv.</i> : er	unguis , 3 m.: negl
summus , <i>adj.</i> 1-2: højest	ungula , -ae, 1 f.: hov, klo
sumptus , -us, 4 m.: udgift, forbrug	unus , <i>adj.</i> 1-2 (<i>ureg.</i>): en
supero , 1: overgår, overvinder	usque , <i>adv.</i> : helt (fra / til)
supplico , 1: bønfaller, tilbeder	ut , <i>konj.</i> : (ind. i hs., konj. i leds.) hvordan, i hvor høj grad, hvor dog; (hs. m. konj.) gid!; (leds. m. ind.) sådan som; (leds. m. konj.) (for / så) at
surripio , 3: tager ubemærket væk, stjæler	utinam , <i>adv.</i> : gid
suspendium , 2 n.: hængning	utor , <i>usus sum</i> , 3 dep.: bruger (m. abl.)
sutor , -ris, 3 m.: skomager	uxor , 3 f.: kone
suus , <i>adj.</i> 1-2: sin	uxor , -ris, 3 f.: kone, hustru
tactio , -onis, 3 f.: berøring	ve , <i>konj. (efterhængt)</i> : eller
tam , <i>adv.</i> : så meget, lige så meget	vehiculum , -i, 2 n.: køretøj, transportmiddel
tamen , <i>adv.</i> : dog	
tametsi , <i>konj.</i> : selvom	
tango , <i>tetigi, tactum</i> , 3: (be)rører, tager på	
tantus , <i>adj.</i> 1-2: så stor, så megen	

veho, *vexi, vectum*, 3: transporterer
veluti, *konj.*: ligesom
veneror, 1 *dep.*: tilbeder
venio, *veni, ventum*, 4: kommer
verbero, 1: slår, tæsker
verbum, *-i, 2 n.*: ord
vero, *konj.*: i sandhed, 'dog'
verus, *adj.* 1-2: sand
vestitus, *-us, 4 m.*: tøj, klædedragt
video, *vidi, visum*, 2: ser
vigiliae, *-arum, 1 f. (kun plur.)*:
 nattevagt, natlig religiøs fest
vilis, *adj.* 3: billig, uvæsentlig
villa, *-ae, 1 f.*: gård på landet, mest
 til landbrug

vinum, *-i, 2 n.*: vin
violarius, *-i, 2 m.*: viol-blå-
 indfarver
vir, *-i, 2 m.*: mand
viso, 3: ser, ser til
vita, *-ae, 1 f.*: liv
vitium, *-i, 2 n.*: fejl
vivo, *vixi, victum*, 3: lever
voco, 1: kalder
volo, *volui, -, velle, ureg.*: vil, ønsker
voltus, *-us, 4 m.*: ansigt(sudtryk)
vorto, *vorti, vorsum*, 3: vender
vos, *pron. vos, -, vobis, vobis*: I
zonarius, *-i, 2 m.*: bæltmager